

are defined. Furthermore, we made an attempt to make a rough layout of semantic transitions for the most productive conversion models in the sphere of fitness. It should be noted that the leading role in the conversion plays metonymy, in which one lexical unit is able to act in place of another one. This paper also covers the views on the nature of conversion as well as the criteria of its directionality. According to our research results the conversion is still one of the most productive ways of enriching the English word-stock. Further research perspectives in fitness professional terminology have been determined.

Key words: term, word-formation, conversion, conversion model.

Ольга Петрів
(Івано-Франківськ)

УДК 811.161.2'37

СТРУКТУРНО-ЗНАЧЕННЄВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО (ФІЗІОЛОГІЧНОГО) СТАНУ ІСТОТИ

У статті з'ясовано передумови для здійснення семантичної типології дієслів на позначення фізичного (фізіологічного) стану як підгрупи вербативів внутрішнього стану, встановлено структуру цієї лексико-семантичної групи і проведено значеннєву диференціацію виокремлених одиниць. Дієслова на позначення фізичного (фізіологічного) стану істоти є лексико-семантичною групою макрогрупи дієслів внутрішнього стану лексико-граматичного об'єднання вербативів стану. Маючи а priori всі ознаки статальних дієслів, вони репрезентують ситуацію, у якій пасивний суб'єкт (живий організм – істота) має якісь фізичні відчуття, перебуває у певних фізіологічних станах, що не залежні від його волі, емоцій, дій. Кваліфікативна сема й інші ознаки досліджуваних одиниць зумовили їх диференціацію на вісім значеннєвих підгруп, у кожній з яких лексико-семантичні варіанти поструктуровано залежно від специфіки абстрактної семи стану (її співвіднесеності з компонентами значення «статичність», «становлення», «каузоване становлення»).

Ключові слова: лексико-семантична група, сема, семантична типологія, стан, внутрішній стан, фізичний (фізіологічний) стан.

Постановка наукової проблеми. Виокремлення й стратифікація лексичних одиниць з метою вичерпного опису їх семантики є завданням, з яким намагаються впоратись лінгвісти протягом кількох останніх десятиліть. Лексика з усім її різноманіттям, багатоплановістю внутрішніх зв'язків, взаємопереходами, палітрою значеннєвих відтінків є не тільки багатющим, але й плідним у плані результативності матеріалом для дослідника.

В організації дієслівної лексики виявляється антропоцентричний принцип мови: «для опису дієслова важливим є протиставлення двох функціонально-семантичних сфер – трудової цілеспрямованої діяльності людини і стану людини, живих істот, предметів, явищ об'єктивної дійсності як носіїв цих станів. Саме в цьому протиставленні, яке реалізується в опозиції дієслова дії / дієслова стану, які виділялись ще традиційною граматикою, проходить межа, що ділить дієслівну лексику на два нерівноцінні у функціональному плані простори» [7, с. 41]. Незважаючи на свою периферійність, вторинність у порівнянні з дієсловами дії [4, с. 217], вербативи на позначення стану становлять лексико-граматичний розряд, оскільки не лише об'єднують у своєму складі слова на основі спільних семантичних ознак, але й характеризуються диференційними морфологічними, синтаксичними і словотвірними параметрами. З огляду на сферу поширення стану вони поділяються на дві семантичні макрогрупи – дієслова на позначення внутрішнього стану і вербативи з семантикою зовнішнього стану.

Дієслова на позначення внутрішнього стану викликають особливий інтерес, адже їхнім денотатом є ситуація позамовної дійсності, основний суб'єкт, учасник якої – істота, найчастіше людина, формування, упорядкування знань про яку є одним із завдань антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики [1].

Метою пропонованої статті є з'ясувати структурно-значеннєву організацію лексико-семантичної групи дієслів на позначення фізичного (фізіологічного) стану. Досягнення мети

передбачає виконання таких завдань: (1) проаналізувати передумови для здійснення семантичної типології дієслів на позначення фізичного (фізіологічного) стану (як підгрупи вербативів на позначення внутрішнього стану), (2) встановити структуру цієї лексико-семантичної групи і провести значеннєву диференціацію виокремлених одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дієслова стану уже ставали об'єктом зацікавлення таких українських і російських вчених, як Л.І.Базилевич, І.Р.Вихованець, Р.М.Гайсіна, К.Г.Городенська, Н.В.Кавера, А.Т.Кильдибекова, Е.Л.Кривченко, В.М.Русанівський та ін. Наша класифікація є продовженням опрацьованої Н.В.Каверою типології предикатів стану [6], проте ми суттєво доповнили і розширили списки лексико-семантичних варіантів дієслів, які містять сему «стан» а також використали за основну одиницю не семантему, а семему, адже «слово може бути віднесене одночасно до різних лексико-семантичних об'єднань внаслідок полісемічного характеру свого лексичного значення» [2, с. 31].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Інваріантом семантичного комплексу ситуацій, що описуються статальними дієсловами, у тому числі і вербативами на позначення внутрішнього стану істоти, можна вважати предикат «буття / перебування, що проходить без змін» разом із семантичними ознаками, які його маніфестують, – «буття / перебування», «протяжність у часі», «статичність» [3, с. 88]. Крім того, аналізованій групі одиниць притаманні такі компоненти змісту, як значення безперервного й однорідного тривання, відсутності внутрішньої межі, а звідси – і результативності, значення безоб'єктності, автономності щодо носія (суб'єкта) стану; останній є єдиним учасником типової станової ситуації, і він на мовному рівні позбавлений ознак активності, агентивності, є цілковито пасивним; стан, у якому носій стану перебуває, не потребує прикладання будь-яких зусиль, енергії, підтримки з боку останнього.

Слова об'єднуються у класи на базі спільного компонента значення, який виділяється із дефініцій. Для дієслів на позначення внутрішнього стану типовими словесними формулами для їх пояснення є конструкції «бути (ставати, робитися) ким?/яким?» (*марніти* «ставати худим, мізерним, блідим унаслідок хвороби, недоїдання, важкої праці тощо» [9, IV, с. 631]), «бути (перебувати) в стані чого?» (*спати* «перебувати у стані сну» [9, IX, с. 493]), «відчувати, переживати що?» (*боліти* «відчувати біль, переживати горе; страждати, мучитися» [9, I, с. 214]), «перебути що?, зазнавати чого?» (*горювати* «зазнавати почуття журби, суму; сумувати, печалитися» [9, II, с. 139]), «викликати що?» (*крутити* «викликати тривале відчуття болю, який періодично то посилюється, то послаблюється» [9, IV, с. 375]), що і стало основою для їх виокремлення із лексикографічних джерел.

Поняття стану само по собі є абстрагованим, стан ніде в природі не існує «у чистому вигляді»; воно виникло як результат узагальнення людською свідомістю конкретних станів, у яких може перебувати особа чи предмет. Саме тому не існує ні окремої лексеми, ні ЛСВ, які передавали б чисту семантику стану без конкретизації його якісних параметрів. У більшості вербативів на позначення стану семантична структура дво-, рідше – три-, чотирикомпонентна. У словах-ідентифікаторах *бути, перебувати, відчувати, переживати, зазнавати, ставати, робитися, викликати* і под. актуалізована абстрактна сема стану, яка у дієслівних ЛСВ доповнена кваліфікативними компонентами значення, що позначають конкретний вияв стану. Таким чином, статальні дієслова, крім абстрактної семи стану, завжди містять конкретизувальну сему: *радіти* «відчувати» + «радість», *мліти* «бути» + «стан» + «млість», *спати* «бути (перебувати)» + «стан» + «сон». Інколи семантична структура аналізованих вербативів доповнена додатковими значеннєвими елементами, які вказують на причину виникнення стану (подразник) (*червоніти* «бути рум'яним перев. від сорому, збудження (про обличчя, вуха і т. ін.)» [9, II, с. 297], *душитися* «задихатися від нестачі повітря, диму, задушливого газу і т. ін.» [9, XI, с. 448]), його якісні характеристики (*итрипати* «боліти (про відчуття гострого, різкого болю, кольки); колоти» [9, XI, с. 544]) спосіб (*сіпати* «пульсуючи, тремтячи, поколюючи і т. ін., викликати болісне відчуття» [9, IX, с. 228]), інтенсивність (*мертвіти* «поступово втрачати ознаки живого; ставати мертвим, нерухомим» [9, IV, с. 681]) тощо.

Семантика внутрішнього стану зосереджена в самому суб'єкті, переважно не виходить за його межі [6, с. 70]. Лінгвістично релевантною для здійснення типології дієслів на позначення

внутрішнього стану є кваліфікативна сема, що вказує, яку саме сферу людини охоплює стан, – сферу фізичних відчуттів, емоцій, почуттів і психіки чи мисленнєву складову; відповідно до цього внутрішній стан зазнає подальшої диференціації у фізичних (фізіологічних), емоційно-психічних та ментальних станах.

Дієслова на позначення фізичного (фізіологічного) стану виокремлені серед континууму вербативів внутрішнього стану й об'єднані у мовній площині в одну велику групу на основі їх екстралінгвального денотата – ситуації, у якій пасивний суб'єкт (живий організм) має якісь фізичні відчуття, перебуває у певних фізіологічних станах, що не залежні від його волі, емоцій, дій.

Дієслова, які стали об'єктом нашого зацікавлення, містять мовний елемент «стан», що не тільки характеризується абстрактністю, широкою семантичною наповненістю, але й займає неоднакове місце у семантичній структурі досліджуваних одиниць. Так, будучи співвідносним із значеннєвим компонентом «статичність», він займає основну позицію у частині дієслів, які ми вважаємо ядром об'єднання дієслів внутрішнього стану загалом і фізичного (фізіологічного) стану зокрема. Такі одиниці передають власне стан істоти чи предмета і лексикографічно марковані виразом «бути / перебувати у стані».

У дієслів другої групи сема «стан» тісно пов'язана із семою «становлення», у зв'язку з чим ці вербативи характеризуються процесуальним відтінком. У словниках вони зафіксовані через формулу «ставати / робитися ким, яким» і передають значення «набувати стану / переходити у стан».

Третя група дієслів, «переводити кого-небудь у стан», також містить значеннєвий елемент «становлення», проте вона разом із другою групою утворює еквіполентну опозицію за семами каузативності / некаузативності і передає каузоване становлення (від дієслів дії такі дієслова відрізняють тим, що в перших каузатором є активний суб'єкт, а в других – абсолютно пасивний).

Друга і третя групи дієслів становлять периферію у системі аналізованих вербативів.

Визначальну роль при здійсненні класифікації дієслів на позначення внутрішнього стану відіграло питання суб'єкта. Якщо ним є істота, у тому числі людина (більшість випадків), то при розподілі таких вербативів у три зазначені групи не виникає жодних проблем: залежно від семантики лексеми і провідного компонента у її значенні (статичність, становлення чи каузоване становлення) її відносимо відповідно до першої, другої чи третьої групи. Якщо лівобічна валентність при статальному дієслові не актуалізована, тобто воно вживається у безособовому значенні, то стан розцінюємо як такий, що охоплює носія стану повністю, і ця граматична форма ще раз підкреслює пасивність, відсутність потреби в енергії, зусиллях, будь-якій активності з боку суб'єкта (пор. *Чоловіка нудить. У дитини дере в горлі. Коле в животі. Щупає в носі*). Такого типу дієслова стану відносимо до групи ЛСВ, співвідносних із семою «статичність».

Проте в багатьох випадках при статальних дієсловах формальним суб'єктом є не істота, а частина тіла, орган людини чи тварини, рідше – фізично-фізіологічні явища, які безпосередньо властиві істоті, – голос, зір, рана і под. (*Рука болить. Палець свербить. Серце ниє. Плече терпне. Шкура тріщить; Голос хрипне. Зір псується*) (ми вживаємо термін «формальний суб'єкт» тому, що реальним суб'єктом у станових ситуаціях завжди є істота – носій стану, а от граматично лівобічну валентність при аналізованих вербативах можуть «закривати» й інші найменування). Вважаємо, що дієслова внутрішнього стану, яким властиве таке семантико-синтаксичне оточення, треба зараховувати до групи «бути / перебувати у стані» або «набувати стану / переходити у стан» залежно від семантики конкретного ЛСВ, адже такі найменування у ролі формального суб'єкта знаходяться у метонімічних зв'язках з назвами власне істот (відношення частина – ціле).

У порівняно невеликій кількості випадків формальним суб'єктом при дієсловах фізичного (фізіологічного) стану є явища, поняття з різним ступенем абстрактності, які безпосередньо не властиві істоті, але у становій ситуації виконують роль стороннього подразника (неактивного), який зумовлює перебування когось у стані (*Втома валить Миколу з ніг. Мороз знову мене припікає. Коней томить довга дорога. Замалий одяг сильно його тисне*). Граматично носій стану при таких вербативах займає позицію прямого додатка, а самі дієслова є перехідними, що не властиво аналізованим одиницям зі значеннями «бути / перебувати у стані» і «набувати стану / переходити у стан». Проте саме значення перехідності втрачає свою функціональну

значущість, «оскільки знахідний відмінок при таких дієсловах уже не позначає об'єкт безпосереднього впливу дієслівного денотата», «ще чисто синтаксичне значення перехідності» [7, с. 27]. ЛСВ з такою семантико-граматичною специфікою ми відносимо до групи «*переводити кого-небудь у стан*» і вважаємо їх крайньою периферією у групі дієслів на позначення фізичного (фізіологічного) стану істоти ще й тому, що «третя особа (явище, предмет), яка не є безпосереднім учасником ситуації, створює, каузує її» [5, с. 105], тобто формальний суб'єкт стає своєрідним каузатором стану.

Зважаючи на провідний значеннєвий компонент у структурі дієслів внутрішнього стану (статичність, становлення, каузоване становлення), беручи до уваги питання формального суб'єкта при аналізованих одиницях і особливо враховуючи денотативний характер кваліфікативної семи, усі виокремлені ЛСВ на позначення фізичного (фізіологічного) стану диференційовано на такі лексико-семантичні підгрупи:

1. «*Стан фізичного нездужання, хвороби, виснаження, слабкості, поганого самопочуття істоти, найчастіше людини*», яку формують семемами, що передають загальний негативний фізичний стан істоти, її організму, частин тіла. Наприклад: «*Бути / перебувати у стані*»: *знемагати* «почувати себе хворим, слабим» [9, III, с. 655], *мліти* «бути в стані млості» [9, IV, с. 764], *слабувати* «бути хворим; хворіти, нездужати // Хворіти якою-небудь хворобою, мати хвору якусь частину тіла, якийсь орган» [9, IX, с. 344]. «*Набувати стану / переходити у стан*»: *безсиліти* «ставати безсилим, втрачати сили» [9, I, с. 145], *кволіти* «ставати хворим, слабим» [9, IV, с. 138]. «*Переводити кого-небудь у стан*»: *стомлювати* «доводити до втоми, натомлювати» [9, IX, с. 729], *виснажувати* «дуже ослаблювати, знесилювати кого-, що-небудь (про втому, голод, хворобу і т. ін.)» [9, I, с. 491].

2. «*Стан фізичного болю*», до якої входять ЛСВ, кваліфікативна сема яких вказує на фізичний біль і його різновиди: гострий, тупий, різкий тощо; печіння, свербіж, щипання і т. д. Порівняймо: «*Бути / перебувати у стані*»: *страждати* «зазнавати сильного фізичного болю, мучитися від нього» [9, IX, с. 748], *щеміти* «відчувати тупий біль від неспокою, тривоги, хвилювання і т. ін.» [9, XI, с. 580]. «*Набувати стану / переходити у стан*»: *дерев'яніти* «втрачати чутливість; терпнути, німіти» [9, II, с. 247], *терпнути* «утрачати чутливість; дерев'яніти, німіти (про тіло або його частину)» [9, X, с. 98]. «*Переводити кого-небудь у стан*»: *дошкуляти* «спричиняти, викликати фізичний біль // Сильно діючи, неприємно вражати (про мороз, холод, вітер і т. ін.)» [9, II, с. 401], *муляти* «будучи тісним, терти, тиснути (про взуття, одяг і т. ін.) // Торкаючись тіла, спричиняти біль; давити» [9, IV, с. 825].

3. «*Стан, спричинений підвищенням чи зниженням температури*». Тут об'єднано дві мікрогрупи дієслів, які становлять опозицію за кваліфікативними семемами «тепло, жар» / «холод», як-от: «*Бути / перебувати у стані*»: *горіти* «бути в жару, відчувати жар (перев. від хвороби)» [9, II, с. 130]; *мерзнути* «відчувати холод, страждати від холоду» [9, IV, с. 677], *холодіти* «відчувати холод від сильного хвилювання, тривоги, страху і т. ін.» [9, XI, с. 116]. «*Набувати стану / переходити у стан*»: *гарячіти* «ставати гарячим, жарким» [9, II, с. 37], *палахтіти* «розходитися, поширюватися (про жар, перев. від хвороби)» [9, VI, с. 23]; *дубіти* «втрачати чутливість, гнучкість, рухливість від холоду (про людину, частини її тіла)» [9, II, с. 429]. «*Переводити кого-небудь у стан*»: *пропікати* «викликати різкі відчуття болю, жару» [9, VIII, с. 255]; *леденити* «пронизувати холодом; холодити, морозити (у 2 знач.)» [9, IV, с. 468].

4. «*Стан, що передає смерть, упокоєння істоти (найчастіше людини)*», до якої входять ЛСВ, що вказують на відсутність ознак життя в істоти або поступову їх утрату. Наприклад: «*Бути / перебувати у стані*»: *спочивати* «бути мертвим, лежати в могилі» [9, IX, с. 583], *спати* «лежати мертвим; бути похованим де-небудь; покоїтися» [9, IX, с. 493]. «*Набувати стану / переходити у стан*»: *дохнути* «переставати існувати, гинути (про тварин, птахів, комах)» [9, II, с. 397], *мертвіти* «поступово втрачати ознаки живого; ставати мертвим, нерухомим» [9, IV, с. 681]. У межах цієї підгрупи не зафіксовано дієслів з семантикою «*Переводити кого-небудь у стан*», тобто «*Убивати, умертвляти кого-небудь*», тому що суб'єкт при таких вербативах – активний, часто навіть цілеспрямований, а самі дієслова є дієсловами конкретної фізичної дії [8, с. 7], а не стану.

5. «**Фізіологічний стан сну та свідомості у сні**». Сюди входять дієслова на зразок: «Бути / перебувати у стані»: **спати** «перебувати у стані сну» [9, IX, с. 493], **дрімати** «перебувати в напівсонному стані, неміцно спати» [9, II, с. 418]. «Набувати стану / переходити у стан»: **засинати, засипати** «впадати в сон» [9, III, с. 306]. «Переводити кого-небудь у стан»: **заколисувати** «навівати, наганяти сон на кого-небудь» [9, III, с. 153], **присипляти** «викликати сон у когось, примушувати спати кого-небудь» [9, VIII, с. 17].

6. «**Стан, що передає здоров'я, бадьорість, добре самопочуття істоти (найчастіше людини); нормальний, звичний фізичний стан**», конститuentи якої позначають загальний позитивний стан істоти, організму, частин тіла і є опозитивними до ЛСВ групи «Стан фізичного нездужання, хвороби, виснаження, слабкості, поганого самопочуття істоти, найчастіше людини»: «Бути / перебувати у стані»: **вибрикувати** «почувати себе добре, бадьоро» [9, I, с. 357], **здужати** «бути здоровим, не хворіти» [9, III, с. 551]. «Набувати стану / переходити у стан»: **видужувати** «ставати здоровим, поправлятися після хвороби, поранення» [9, I, с. 393], **відпочивати** «відновлювати сили після втоми (фізичної чи душевної), припиняючи дію, рух і т. ін.» [9, I, с. 622]. «Переводити кого-небудь у стан»: **опам'ятовувати** «виводити кого-небудь із стану непритомності, забуття; опритомнювати» [9, V, с. 702].

7. «**Стан, що передає коливання, дрижання, тремтіння, биття**», яку формують ЛСВ, що позначають як звичне самопочуття істоти, для якої ці стани є нормальними, фізіологічно зумовленими, так і негативне внаслідок певного подразника. Наприклад: «Бути / перебувати у стані»: **битися** «ритмічно рухатися, пульсувати» [9, I, с. 171], **дригати** «пересмикуватися внаслідок мимовільного скорочення м'язів» [9, II, с. 412], **дрижати** «трястися від холоду, страху, хворобливого стану і т. ін.; тремтіти» [9, II, с. 412]. «Переводити кого-небудь у стан»: **трясти** «викликати тремтіння, дрож (про холод, хворобу, нервовий струс, нетерпіння тощо» [9, X, с. 306], **стрясати** «викликати мимовільні судорожні рухи» [9, IX, с. 798].

8. «**Стан, який передає зовнішній вигляд людини, зумовлений внутрішнім станом організму**». Тут об'єднані семантики, які однаковою мірою можна віднести як до дієслів на позначення внутрішнього стану, так і до вербативів з семантикою зовнішнього стану істоти, але в обох групах вони займають крайнє, периферійне місце, адже зовнішній вигляд людини завжди зумовлений фізичним станом організму, здоров'ям істоти або відображає емоції, почуття, думки, що відносяться до внутрішньої сфери. Тому у цю групу ми зараховуємо ЛСВ на зразок: «Бути / перебувати у стані»: **червоніти** «бути рум'яним перев. від сорому, збудження (про обличчя, вуха і т. ін.)» [9, XI, с. 297], **блищати** «виділятися білизною, блиском (про очі, зуби, тіло); біліти; лисніти» [9, I, с. 201], **нашіти** «бути розгаряченим, рум'яним і т. ін. внаслідок якогось сильного почуття або міцного здоров'я, доброго настрою і т. ін.» [9, VI, с. 104]. «Набувати стану / переходити у стан»: **бліднути** «ставати блідим, блідішим» [9, I, с. 201], **кращати** «ставати вродливішим, гарнішим» [9, IV, с. 330], **гладшати** «ставати товщим; поправлятися» [9, II, с. 79]. «Переводити кого-небудь у стан»: **смалити** «обпікати, висушувати шкіру, роблячи її смуглою, темною (про дію сонячного проміння й вітру)» [9, IX, с. 395].

Загальна кількість виокремлених ЛСВ становить 503, з них близько 77 % є стилістично нейтральними, 23 % – обмежені розмовно-побутовою сферою використання, вживаються тільки в окремих діалектах або є застарілими.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Дієслова на позначення фізичного (фізіологічного) стану істоти є лексико-семантичною групою макрогрупи дієслів внутрішнього стану лексико-граматичного об'єднання вербативів стану. Маючи а ргіогі всі ознаки статальних дієслів, вони репрезентують ситуацію, у якій пасивний суб'єкт (живий організм – істота) має якісь фізичні відчуття, перебуває у певних фізіологічних станах, що не залежні від його волі, емоцій, дій. Кваліфікативна сема й інші ознаки досліджуваних одиниць зумовили їх диференціацію на вісім значенневих підгруп, у кожній з яких ЛСВ поструктуровано залежно від специфіки абстрактної семи стану (її співвіднесеності з компонентами значення «статичність», «становлення», «каузоване становлення»). Робота відкриває перспективу подальших досліджень дієслівної семантики загалом і значенневої специфіки вербативів внутрішнього і зовнішнього стану зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейчук Н. Антропоцентрична парадигма сучасної лінгвістики: ідеологія і програми досліджень / Надія Андрейчук // Лінгвістичні студії. – 2008. – Вип. 17. – С. 273-278.
2. Багмут І. Ієрархія лексем у польовій структурі / Ірина Багмут // Українська мова. – 2010. – № 4. – С. 30-41.
3. Базилевич Л. И., Кривченко Е. Л. Типы семантических связей и лексико-семантические группы слов (на материале стальных глаголов русского языка) / Л. И. Базилевич, Е. Л. Кривченко // Филологические науки. – 1977. – № 3. – С. 84-90.
4. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення : [монографія] / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1983. – 219 с.
5. Гайсина Р. М. Лексико-семантическое поле глаголов отношения в современном русском языке / Р. М. Гайсина. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1981. – 196 с.
6. Кавера Н. В. Семантична типологія предикатів стану: дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01 / Кавера Наталія Вікторівна. – К., 2007. – 206 с.
7. Кильдибекова А. Т. Глаголы действия в современном русском языке : опыт функционально-семантического анализа / А. Т. Кильдибекова. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1985. – 160 с.
8. Пославська Н. М. Структура і семантика словотвірних парадигм дієслів із семою руйнування об'єкта: автореф. дис. ...канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. М. Пославська. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
9. Словник української мови : В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970-1980.

Петрив О. Структурно-семантическая организация лексико-семантической группы глаголов со значением физического (физиологического) состояния существа.

В статье выяснены предпосылки для осуществления семантической типологии глаголов со значением физического (физиологического) состояния как подгруппы глаголов внутреннего состояния, установлена структура этой лексико-семантической группы и проведена семантическая дифференциация выделенных единиц. Глаголы со значением физического (физиологического) состояния существа являются лексико-семантической группой макрогруппы глаголов внутреннего состояния лексико-грамматического объединения глаголов состояния. Имея все признаки статических глаголов, они передают ситуацию, в которой пассивный субъект (живой организм) имеет какие-то физические ощущения, находится в определенных физиологических состояниях, которые являются не зависящими от его воли, эмоций, действий. Кваликативная сема и другие признаки исследуемых единиц обусловили их дифференциацию на восемь семантических подгрупп, в каждой из которых лексико-семантические варианты сгруппированы в зависимости от специфики абстрактной семы состояния (ее соотносительности с компонентами значения «статичность», «становление», «каузальное становления»).

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, сема, семантическая типология, состояние, внутреннее состояние, физическое (физиологическое) состояние.

Petriv O. Structural and Semantic Organization of the Lexico-Semantic Group of Verbs Denoting Physical (Physiological) State.

The article deals with the preconditions for the semantic typology of verbs denoting physical (physiological) state as a subgroup of verbatives of internal state. The structure of the lexico-semantic group is studied. The distinguished units are semantically differentiated. The verbs denoting physical (physiological) state of the animate being are a lexico-semantic group of the macrogroup of verbs of internal state of the lexico-grammatical combination of verbatives of state. Having a priori all features of stative verbs, they represent the situation when the passive subject (a living body – an animate being) has some physical feelings, is in certain physiological states, irrespective of the will, emotions, actions. The qualifying seme and other features of the units under investigation have determined their differentiation into eight semantic subgroups, in each of which the lexico-semantic variants are structured according to the specific features of the abstract seme of state (its correlation with the components of meaning “statics”, “formation”, “caused formation”).

Key words: lexico-semantic group, seme, semantic typology, state, internal state, physical (physiological) state.

Наталія Пилячик
(Івано-Франківськ)

УДК 81'373:811.111

РОЛЬ МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ТРОПОЇСТИКИ В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІА-ДИСКУРСІ

Запропонована розвідка спрямована на встановлення шляхів взаємодії мови з екстралінгвальним контекстом, що виявляється у тлумаченні дискурсу як мови в дії. У статті велика увага приділена власне медіа-дискурсу, який є засобом маніпулювання суспільними думками в англомовному просторі. Тематика досліджуваних нами текстів сучасної англійської мови носить політичний, економічний та спортивний характер і є збагаченою метеорологічною лексикою. Саме вибір таких текстів зумовлений соціальними факторами, вони зазнають впливу культурних та етнічних традицій, що зумовлює та пояснює існування як бажаних, так і небажаних тем для обговорення в суспільстві. Нами виявлено структурно-граматичні формули з метафоричними ознаками, що найчастіше використовувалися в текстах публіцистичного стилю в період з 2008 по 2011 роки.

Ключові слова: *медіа-дискурс, метеорологічна метафора, експресема.*

Постановка наукової проблеми. Впродовж останніх десятиліть у лінгвістиці когнітивного спрямування з'явилося багато нових тенденцій дослідження. Одним із таких аспектів є опис дискурсу та аналіз його системоутворюючих складових, які дають змогу розглядати його як самостійну категорію комунікації. Сучасний етап розвитку дискурсознавства характеризується інтегруванням двох основних напрямів дослідження: *комунікативного*, згідно з яким творення дискурсу пов'язується з розширенням сфер функціонування мови, та *діяльнісного*, відповідно до якого мова розглядається як один із засобів забезпечення соціальної активності людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комунікативні розвідки спрямовані на встановлення шляхів взаємодії мови з екстралінгвальним контекстом (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Белова, Ю.М. Караулов, В.В. Петров, Ю.С. Степанов, М. Coulthard та ін.), що виявляється у тлумаченні дискурсу як мови в дії (R. de Beaugrande, G. Brown, G. Yule, T.A. van Dijk та ін.).

У межах діяльнісного підходу дискурс визначається як соціальне конструювання реальності та форма вияву знань (О.С. Кубрякова, М.Л. Макаров, T.A. van Dijk, N. Fairclough), а мова виступає як засіб реалізації активності людини. Останній аспект може розглядатись у двох площинах: когнітивній (О.П. Воробйова, А.О. Кибрик, А.П. Мартинюк, М.М. Полюжин) та суспільній (В.І. Карасик, Н.М. Миронова, Г.Г. Почепцов, П. Серіо). Саме до діяльнісного підходу належить вивчення медіа-дискурсу як реальності, створеної засобами масової комунікації (Т.Г. Добросклонська, Н.Б. Кирилова, Н.В. Слухай, І.С. Шевченко, J.R. Dominick, N. Fairclough, A. Fetzer, E. Weizman, P. Garrett, A. Bell, G. Kress, R. Scollon), які опосередковують продукування, зберігання, поширення й використання суспільно важливої інформації (J. Blommaert, O. Constantinou, T.A. van Dijk, Ph. Graham).

Дискурс є комунікативною подією, яка відбувається між тими, хто говорить, слухає та спостерігає у процесі комунікативної дії у певному часовому, просторовому та іншому контексті. Ця комунікативна дія може бути усно-мовленневою, письмово-мовленневою, мати вербальні та невербальні складові. Як правило, виділяють тільки вербальну складову комунікативної дії і говорять про неї як про «текст» або «розмову». У цьому значенні термін «дискурс» означає завершений або продовжений «продукт» комунікативної дії, його письмовий або вербальний результат, який інтерпретується реципієнтами [3, с. 56]. К.С. Серажим розглядає дискурс як складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурним, політичним, прагматично-ситуативним, психологічним та іншими (констатуючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має «видиму» – лінгвістичну (зв'язний текст чи його тематично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, що необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу «будується» його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем, тощо) [2, с. 23].